

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№8

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 837 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida).....	14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish	20
Sattarov Umirzoq	
Современные банковские продукты	24
Хужамуратов Аббос Мардонович	
Amerika qo'shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi.....	29
Abdullayeva Sayora Aleksandrovna	
Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики.....	33
Ибрагимов Тимур Ибодуллаевич, Асланова Дилбар Хасановна	
Iqtisodiy fanlarni o'qitishda interaktiv metodlarning qo'llanilishi va ularning samaradorligi.....	39
Kabulov Baxram Kuzibaevich	
Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o'rni.....	45
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish.....	51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o'g'li	
Agrar korxonalar xo'jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari.....	59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	66
Исомов Б. С.	
Tashish va saqlash xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati.....	70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o'rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar	78
Baykalonov Jalil G'aybulloevich	
Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане.....	93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения.....	99
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
Hudud sanoati tarkibiy o'zgarishlarini prognozlash usuli.....	106
Djumayev Farrux Toshmuratovich	
Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт	111
Авезова Нилуфар Раббанакуловна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуловна	
The process of developing startups based on management principles	119
Ilxamov Azizbek Yodgor o'g'li	
The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan.....	126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	134
Исомов Б. С.	

Ko'p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni qo'llab quvvatlashni takomillashtirish	138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich	
O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari.....	143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich	
Davlat - xususiy sheriklik loyihalarning samaradorligini oshirish.....	150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari.....	155
Bazarov Zakir Xonqulovich	
Tijorat banklari likvidligini tartibga solish yo'llari.....	160
Tursunpo'latov Sohibnazar Kasimjon o'g'li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi	
Atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda yashil moliya vositalarining roli: xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari	163
Yuldasheva Madina Tohir Qizi	
Geofazoviy ma'lumotlar asosida hududlarning farovonlik darajasini aniqlash	173
Toymasov Zufarjon Zokir o'g'li	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	179
Кучаров Абдор Сабиржанович, Бобожонов Азиз Бабаханович, Алижанова Камила Тохир кизи	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	187
Narbayeva Dilnoza Darvishaliyevna	
Development of entrepreneurship in Uzbekistan: management strategies in the context of economic reforms.....	192
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
Aloqa korxonalarini xizmat faoliyatida diversifikatsiya qilishning ilmiy baholash usullari va ulardan foydalanish.....	197
Tursunova Mastura Taxirovna	
Developing effective marketing strategies for tourism development in Uzbekistan	204
Fayzullayev Nodirbek Baxtiyor o'g'li	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	208
Yuldashev Yashnarjon Xolmirzayevich	
Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarida investitsiya loyihalarini bank kreditlari orqali moliyalashtirish.....	212
Jamalova Dilnoza Egamberdiyevna	
Цифровизации системы стратегического управления предприятий нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	217
Азимов Кабул	
Индекс устойчивости региона против бедности (poverty resilience index – pri): на примере бухарской области Республики Узбекистан (2024)	223
Мухамедова Мадинабону Мехридиновна	
Экономические аспекты внедрения цифровых технологий в полиграфии.....	230
Юсупхужаева Шахноза Музаффар кизи	
Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikni shakllantirish va barqaror rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....	233
Sattorov R. A.	
Web3'da real vaqt ma'lumot sinxronizatsiyasi — tarmoqdagi kechikishlar va ularni kamaytirish texnologiyalari.....	240
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Tijorat banklarining likvidligini tartibga solish amaliyotining dolzarb masalalari	246
Sayfutdinov Bobur Nodirovich	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	255
Yuldoshev Otabek Jovli o'g'li	

Tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish yo'llari.....	261
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
Innovatsion yondashuvlar orqali davlat xaridlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish	266
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich	
Hududlarda barqaror rivojlanish nazariyalarining sanoat korxonalari faoliyatiga ta'siri	270
Sadriddinov Baxtiyor Shamshiddin o'g'li	
Turizm platformalarining raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy kontent va raqamli marketing strategiyalarining integratsiyalashgan yondashuvi.....	277
Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Bank xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni kengaytirish yo'nalishlari.....	283
Almosova Shohista Jobirovna	
Модели организации казначейства в ведущих стран мира.....	288
Сагдиев Равшан Сайфуллаевич	
Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini nazariy jihatlar va rivojlantirish yo'llari.....	302
B.Sh.Shadmanov	
Qurilish sanoatini rivojlantirishda tabiiy resurslardan kompleks foydalanishning ahamiyati.....	307
Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi	
Yangi O'zbekistonning "Yashil" iqtisodiyoti: qiyosiy tahlilning asosiy tendentsiyalari	313
Ro'ziyeva Dilfuza Toshemirovna	
Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarning muammolari va uni bartaraf etish yo'nalishlari.....	318
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
Namangan viloyatining Farg'ona vodiysi qo'shni hududlari bilan iqtisodiy hamkorligining hozirgi holati va rivojlantiruvchi omillari	323
Sattarov R.A.	
Desentralizatsiyalangan ma'lumot almashish protokollari: IPFS, Filecoin va Arweave tahlili	328
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Transport xizmatlari ko'rsatish biznes-jarayonlarini raqamli transformasiya talablari asosida takomillashtirish.....	333
Komilov Asror Akmalovich	
Empowering the Future: Assessing the Role of Automation, Internet of Things (IoT), and Demand Management in Enhancing Energy Efficiency of Smart Grids.....	338
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish tajribalari (xalqaro va mahalliy misollar)	345
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Zamonaviy sharoitlarda uy-joy fondini boshqarishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish	352
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Karimova Aziza A'zamiddin qizi	
Mijozlar tajribasini yaxshilashda raqamli integratsiya strategiyalari: "O'zbektelekom" AK tajribasi.....	358
Islamov Javlon Rasulovich	
Tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish mexanizmlari.....	361
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish omili sifatida: Yevropa tajribasi.....	368
Turobjanov Murodjon Maxammadjanovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda kichik biznes va mahalla hamkorligi modellarini takomillashtirish	373
Murotov Nodir Xujamqulovich	
Xalqaro moliya institutlarining O'zbekiston bank sektori va iqtisodiyotiga ta'siri: YETTB faoliyati misolida tahlil.....	378
Alimov Azizbek Alievich	
Bankrotlik xavfini tahlil qilish modellari.....	386
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

Xizmat ko'rsatish korxonalarida sifat va samaradorlikni oshirishni takomillashtirish yo'llari.....	393
Burxonova Nargiza Mirshohid qizi	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida bank tizimi islohotlari va ularni boshqarish strategiyalari.....	400
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
“Temir yo'l transportida MHXSni joriy etishning ahamiyati va milliy standartlar bilan taqqoslama tahlili”	405
Babaxalov Norbo'ta Eshnazarovich	
Banking and financial services in the process of economic development digitalization and its advantages and security of the process	409
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, Baxanurov Oqil Odil og'li	
Kichik biznesda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	416
Abduvosit Omonboyev	
“Futurologiya va mintaqaviy iqtisodiy transformatsiya: Markaziy Osiyoda O'zbekistonning strategik senariylari”	421
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
Kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalari.....	425
Irgasheva Nigora Akbarovna	
Туристская мобильность стран персидского залива как устойчивый и перспективный источник въездного туризма в Узбекистан	434
Додиев Феруз, Голышева Елена Вячеславовна	
Turistik erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini amalga oshirish: Imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	443
Xoliqov Dostonbek Rustam o'g'li	
Oliy ta'limda davlat-xususiy sheriklik: moliyalashtirish modelini modernizatsiya qilish yo'nalishlari.....	449
Bozorov Alisher O'zimurotovich	
Xalqaro raqamli intergatsiya, raqamlashtirish sharoitida tijorat banklari faoliyati tahlili	455
Turapov Bahromjon Alisher o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar – iqtisodiyot taraqqiyotining muhim omili.....	461
Mamatkulova Nodira Maxkamovna	
Davlat xaridlari ishtirokchilarining elektron-skoring tizimi.....	465
Mamasoliyev Abrorbek Abdug'ani o'g'li	
Qishloq xo'jalik korxonalarida melioratsiya xarajatlari xisobining muammolari va yechimlari.....	469
Baxriev Muxiddin Sherallievich	
O'zbek banklarining xarajatlar samaradorligini stoxastik chegara modelida baholash.....	481
Xannayev Sherzod	
Практические подходы к выявлению и оценке налоговых рисков на основе сегментации деятельности налогоплательщиков.....	490
Голубова Ольга Сергеевна, Элбаева Мукаддас Рашидовна	
Iqtisodiyot tarmoqlarida investitsiyalardan samarali foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari va investitsiyalarni jalb qilish istiqbollari.....	496
No'monjonova Muazzam Maxbubjon qizi	
Empowering the future: The impact of automation, iot, and demand management on energy efficiency in smart grids.....	501
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Institutsional o'zgarishlar sharoitida aholi daromadlari tarkibining oshishi va daromadlar tengsizligini kamaytirishning istiqbolli yo'nalishlari.....	508
Ergasheva Nafisa Baxridinovna	
Международные индексы, определяющие цифровое развитие страны	513
Тальятова Диёра Боходир кизи	

Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik instituti orqali investitsiya loiyhalarini moliyalashtirishda moliyaviy-iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi	517
Karabayev Sanjar Abdusamatovich	
Управление качеством в технологических стартапах: Баланс между скоростью и надежностью	527
Хамидуллина Гульнора Рафкатовна, Раджабов Темур Рустамович, Носиров Илхом Аббосович	
Namangan viloyatida iqtisodiy integratsiyani jarayonida eksport va import operatsiyalarining tahlili	535
Adashev Azimjon O'rinboevich	
Korxonalarda kadrlar tayyorlash ijrosidagi mavjud muammolar va kadrlar siyosatining takomillashtirib borish xususiyatlari	541
Mamatqulov Rustam Muxammadkarimovich	
Yashirin iqtisodiyot tushunchasi, turlari va shakllanish omillari hamda uning iqtisodiyotga ta'siri.....	546
Malikov Abdulaziz Toxirjon o'g'li, S.A. Zakirova	
The purpose of assessing a person's entrepreneurial capacity is to classify their quality characteristics	562
Mansur Matkarimov, Qaxramon Madraximov, Sherjon Sherjonov, Jahongirbek Nurjonov	
Challenges in enhancing the efficient use of economic resources in agriculture within an innovative economy framework.....	568
Nodira Abdullayevna Eshquvattova	
Оценка эффективности существующих методов стратегического управления проектами	573
Мансурова Севара Мансуровна	
Создаются благоприятные условия для индивидуальных предпринимателей и самозанятых лиц	577
Батыров Фархад Бакытович	
Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish yo'llari.....	593
Haqberdiyev Bekzod O'ktamovich	
Toshkent viloyatida metal bozorining rivojlanishi va unda kichik biznesning o'rni	600
Musayeva Shoira Azimovna	
Mechanisms for ensuring employment in the services sector through the development of small business and private entrepreneurship.....	606
Turabekov Sokhibjon Sherboy ugli, Abdukhalikov Ulugbek Abdukhalikovich	
Tijorat banklarini raqamlatirish sharoitida inson resurslarini boshqarishning innovatsion yondashuvlari (BRB misolida)	611
Azimov Asrorjon Muzaffarjonovich	
The importance and current state of accounting and auditing of liabilities in enterprises	616
Khaliqnazarova Gulnaz Jalgasbay qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xotin-qizlarning barqaror bandlik darajasining ekonometrik tahlili.....	622
Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi	
Moliyaviy bozor ishtirokchilari faoliyatini samarali boshqarishda innovatsion moliyaviy vosita va metodlarning qo'llanilishi.....	627
Hotamqulova Madina Sanjar qizi	
Oliy ta'limga investitsiya kiritishning asosiy shakl va mexanizmlari	631
Almardanov Ulug'bek Qudrat o'g'li	
"Yashil" iqtisodiyotning metodologik asoslari.....	635
Babakulov Bahromqul Mamatkulovich, Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, Boymurodov Jonon Komiljonovich	
O'zbekiston sharoitida davlat xaridlarini yanada rivojlantirish istiqbollari	641
Turganbaev Nursultan Bayram uli	

Tijorat banklarida jismoniy shaxslarga ko'rsatiladigan xizmatlar raqamli transformatsiyaning joriy holati tahlili	645
Qurbonov Alisher Samadovich	
Инновационные формы сотрудничества образования и индустрии для формирования компетенций в сфере устойчивого туризма: Опыт и перспективы Узбекистана.....	653
Бухарова Нигора Газиевна	
Muzey sohasida tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar nazariyasi va ularni madaniy meros va muzeyshunoslik sohasiga tatbiq etish	657
Asadova Nigora Mehridin qizi	
Internet banking adoption in Uzbekistan	661
Karimov Erkin Yusubovich	
Elektron tijorat O'zbekiston va Xitoy raqamli iqtisodiyotini rivojlantirish drayveri sifatida	665
Samedinov Timur Selyametovich	
Yuridik shaxslar birlashuvi orqali amalga oshiriladigan xufyona soliqdan qochish sxemalarini moliyaviy instrumentlar bilan bartaraf etish yo'llari	671
To'rayev Dilshod Xasanovich	
O'zbekiston shahar ekoturizmida raqamli egizak texnologiyalarining iqtisodiy potentsiali	683
Esonboyev Baxodir Bakir o'g'li	
Yengil sanoatni rivojlanishtirishning mintaqaviy xususiyatlari	687
Fuzaylov Sarvar Abdusamatovich	
Tijorat banklarining depozit siyosatiga ta'sir qiluvchi omillar	693
Komilova Mukammal Shavkatovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini mikromoliyalashtirish bilan bog'liq muammolar	697
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	
Ishbilarmonlik muhitini baholashning metodologiyalari tahlili	704
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Jismoniy shaxslarning daromadlariga deklaratsiya asosida soliq solish mexanzmini takomillashtirish	715
Ibragimov Zafar Ismailovich	
Yashil marketing yordamida moda sanoatida mijozlar ehtiyojini samarali qondirish.....	723
Xalilova Nafisa Komilovna	
Targetlangan iqtisodiy siyosat orqali kambag'allikka qarshi kurash	727
Baratov J.N.	
Globalashuv sharoitida O'zbekiston iqtisodiyotining modernizatsiyasi va strategik rivojlanish yo'nalishlari.....	733
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li	
Sug'urta kompaniyalarining innovatsion faoliyati tahlili va moliyalashtirish samaradorligini aniqlash yo'nalishlari	738
Baxronova Shaxodat Baxshuloyevna	
Yo'lovchi tashish sohasida autsorsingni qo'llash istiqboli	744
Kaxarova Nilufar Yerkinjonovna	
Ta'lim klasterlari faoliyatining barqaror taraqqiyotdagi o'rni.....	748
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Xizmatlar eksportini rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari.....	753
Alixonov Mirzoulug'bek Pahlavonjon o'g'li	
O'zbekistonda suv resurslaridan oqilona foydalanishda soliq mexanizmlari ta'sirini oshirish masalalari.....	759
Boymurotov Sodiq Rozziqovich	
Влияние состояния матери и факторов среды на развитие аллергии у детей грудного возраста.....	766
Закирова Бахора Исламовна	
Роль стандартов устойчивого развития МСФО в трансформации экономики тюркских стран	771
Маткаримов Давронбек Матякубович	

Sanoat korxonalarining atrof-muhitga ta'sirini baholashda iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish.....	776
Sarvinoz Alisherovna Radjabova	
Neft-gaz sanoatida amalga oshirilayotgan investisiya loyihalarida mahalliy kontent ulushini oshirish masalalari.....	779
Umurzakov Jamoliddin Sherbekovich	
Sanoat korxonalarida mahsulot raqobatbardoshligini oshirish yo'nalishlari.....	784
Naimxonov Ma'rufxon Zokirxon o'g'li	
Qishloq xo'jaligi korxonalari monitoringida raqamli texnologiyalardan foydalanishda xorij tajribasi.....	788
Yusupov Nizomiddin Ro'zimurod o'g'li	
Mintaqa sanoat korxonalarining strategik marketing faoliyatining tahlili.....	793
Xaytboyeva Nigora Bakmamatovna	
Soyabon bandlarining xorijiy investorlarni himoya qilish uchun O'zbekiston huquqiy tizimiga integratsiyalashuv zaruriyati.....	805
Alisherova E'zoza, N.X. Rahmonqulova	
Tadbirkorlik subyektlarini kreditlashda tijorat banklari faoliyatining zamonaviy yondashuvlari.....	812
Urinboyev Abrorbek Maxmudjonovich	
Temir yo'l vokzallarida qo'shimcha xizmatlarni tashkil etishni samaradorligini oshirish yo'llari.....	817
Iskandarov Kudrat Shuxratovich	
Tijorat banklari tomonidan kreditlash mexanizmining ilmiy jihatleri va nazariy yondashuvlari.....	822
Kaxxarov Ulug'bek Xalmatovich	
Международная правосубъектность МНПО: институционализация влияния неправительственных организаций в формировании международных экологических и экономических норм.....	827
Хидоятов Бурхон Ғайрат ўғли, С.М. Адилходжаева	
Yengil sanoat korxonalari mahsulotlarini narxlashtirish strategiyalari.....	831
Ravshanbekov Oybek Rustambek o'g'li	

YENGIL SANOAT KORXONALARI MAHSULOTLARINI NARXLASHTIRISH STRATEGIYALARI

Ravshanbekov Oybek Rustambek o'g'li
Mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya: Yengil sanoat korxonalari milliy iqtisodiyotni asosiy bo'g'inini tashkil etadi. Shu bilan birga ular nafaqat YaIM, YaMM hajmini oshirishda balki, ijtimoiy sohada ham muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada yengil sanoat korxonalari mahsulotlarini narxlashtirish strategiyalari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Yengil sanoat korxonasi, korxonalar raqobatbardoshligi, marketing strategiyalari, ixtisoslashuv, infratuzilma, klaster, prays-list.

Abstract: Light industry enterprises are the main link of the national economy. At the same time, they play an important role not only in increasing GDP, GNP, but also in the social sphere. The article considers the pricing strategies of light industry enterprises.

Key words: Light industry enterprise, competitiveness of enterprises, marketing strategies, specialization, infrastructure, cluster, price list.

Аннотация: Предприятия лёгкой промышленности являются основным звеном национальной экономики. При этом они играют важную роль не только в увеличении ВВП, ВНП, но и в социальной сфере. В статье рассматриваются ценовые стратегии предприятий лёгкой промышленности.

Ключевые слова: Предприятие легкой промышленности, конкурентоспособность предприятий, маркетинговые стратегии, специализация, инфраструктура, кластер, прейскурант.

KIRISH

O'zbekistonda yengil sanoat iqtisodiyotning muhim tarmog'i hisoblanib, uning bozorida o'ziga xos marketing muhiti shakllangan. Respublikada to'qimachilik, ip yigirish, tikuvchilik, trikotaj, poyabzal va ipakchilik sohalarida 10 mingga yaqin yirik va kichik korxonalar, shuningdek, 400 dan ortiq qo'shma korxonalar samarali faoliyat yuritmoqda. Tarmoqda 150 ming kishi ish bilan band. Biroq, O'zbekistoning jahon to'qimachilik va kiyim eksportidagi ulushi esa atigi 0,3 foizni[1] tashkil etmoqda. Yengil sanoat mahsulotlarini ishlab chiqarish va eksport qilishning barqaror ustunlik qilishi, yuqori qo'shilgan qiymatli tayyor mahsulotlarni ishlab chiqarish va jahon bozorlarida munosib raqobatlasha oladigan milliy brendlarni shakllantirish yetarli darajada emasligi korxonalar raqobatbardoshligini oshirish imkonini bermayapti. Ushbu holatlar tarmoqda faoliyat yuritayotgan korxonalar raqobatbardoshligini marketing strategiyalari asosida oshirish zaruratini keltirib chiqarmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Sanoat korxonalari mahsulotlarini narxlashtirish strategiyalarini tadqiq qilishning ilmiy-nazariy jihatlarini ko'plab xorijlik olimlarning tadqiqot yo'nalishidir. Bu borada Mboya J, Cline W, Doeringer P, Crean, S. Dickerson K. G, Nordas H. K., Verma S, Xiajun.A, Juyoung Lee, Dorothe'e H., Mayukh D. kabilarning ilmiy ishlari klassik ishlarga aylangan. Sanab o'tilgan tadqiqotchilarning iqtisodiyot faniga qo'shgan salmoqli hissasiga

qaramay, ularda korxonalar raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha marketing strategiyalarini muvofiq tanlash, shuningdek, innovatsion marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligining o'ziga xos xususiyatlari inobatga olinmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda statistik tahlil, empirik baholash, iqtisodiy-matematik, tizimli tenglamalar modeli, omilli tahlil, ekspert baholash, SWOT tahlil, so'rov, tanlanma kuzatuv, BCG strategik tahlil usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Narx, narxlashtirish va baho tushunchalarining iqtisodiy-ijtimoiy mohiyatini chuqur anglash va korxonalar bozor amaliyotida ulardan foydalanish hozirgi sharoitda o'ta muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki har qanday bozor sub'ekti uchun biznes rejada ko'zlangan foydaga erishishning bosh omili mahsulotlar va xizmatlarni to'g'ri narxlashtirish hisoblanadi.

Korxonalarda marketologlar tomonidan narxlashtirish strategiyasining shakllantirmasligi, bozor narxlarining dinamikasini o'rganmasligi natijasida, ularning marketing faoliyatida bir qator muammolar jumladan, mahsulot sotishning kechikishi, zaxiralarning oshib borishi, bozordagi mavqeining kuchsizlanishi, tushum va foydada yo'qotishlarga olib keladi.

Yengil sanoat tovarlarining iste'mol xususiyatlari va uni har bir korxonaga uchun ishlab chiqarishning umumiy tizimli jarayoni mavjud emasligi, sohalari va tovarlarning assortimenti kengligi, korxonalar narxlashtirish strategiyalarini tanlash jarayonlarida aniq mukammal tizimli modellarni ishlab chiqishni dolzarb qilib qo'yimoqda.

Yengil sanoat korxonalarida narxlashtirishning xarajatlarga asoslangan usulini qo'llash amaliyotida bir qator qiyinchiliklar mavjud. Tikuv kiyimlari, trikotaj va gazlamalar ishlab chiqaruvchilarning mahsulotlari bir korxonaga doirasida ham assortimenti yoki kiyim modellari o'ta chuqurlashib ketganligi, ularda bevosita narxni xarajatlarga asosida belgilashga, ya'ni har bir mahsulot modeli bo'yicha hisoblab chiqish va ana shu narxlarida sotish korxonaga marketing faoliyatida qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Shuningdek, yengil sanoat tovarlari bozorida shakllangan raqobat muhiti narxlashtirishning xarajatlarga asoslangan usulini qo'llashga imkoniyatlarni cheklab qo'yadi.

Yengil sanoat mahsulotlari ishlab chiqaruvchilar narxlashtirish amaliyotida ko'proq oddiy guruhlash usulidan foydalanishadi. Asosiy guruhlash xususiyatlari esa quyidagilar: tovarlar (iste'mol vazifalari, xom-ashyo turi, o'rinbosarlik xususiyati), hududlar (aholining hayot darajasi, bandligi), iste'molchilar (daromadlari, ijtimoiy holati, iste'mol ko'lami), chakana savdo shoxobchalarida (chakana savdo bo'yicha, turi, o'ziga xosligi, joylashuvi, narxlar o'sishi va uning darajasi) va b. Amaliyotda korxonalar ko'proq narx darajalarini chakana savdo shoxobchalarida o'ziga o'xshash bo'lgan bir qator tovarlarini taqqoslab, guruhlab, o'z tovarlariga aniq bir narxni belgilash holatlari ham ko'p uchraydi. Shuningdek, korxonaga marketologlari tomonidan doimiy narxlar o'zgarishlari aniqlanib, tavakkalchilik asosida narx belgilash holatlari ham kuzatiladi. Namangan viloyatida faoliyat ko'rsatayotgan tikuvchilik va trikotaj korxonalari esa, asosan narxlashtirishning harajatlarga asoslangan usulini qo'llab mahsulot ishlab chiqaradi va ularga qat'iy belgilangan narxlar o'rnatadi. Shu bilan birga, korxonalar odatda o'zlari tashkil etgan chakana savdo magazinlarining narx o'zgarishlaridan kelib chiqib belgilaydi. Bizningcha, narxlashtirish jarayonlariga marketologlar shu qadar jiddiy e'tibor qaratishlari lozimki, ular chiqargan har bir qaror korxonaning kelgusi istiqboliga ta'sir etmay qolmaslik holatlarini aniq bilishlari zarur. Turli ekonometrik modellardan foydalanib, korxonaga tovarlari narxning aniq chegaraviy qiymatlarini belgilab olish imkoniyatlari mavjud.

Klasterlash natijasida chakana savdo shoxobchalarida shakllangan narxlarning quyi, o'rta va yuqori darajalarga ajratish va ularning o'zaro farqi hamda chegaraviy darajalarni belgilash imkoniyatini yaratib berishi bilan birga, raqobat holatiga tashxis qo'yish masalasiga ham oydinlik kiritadi. Erkaklar kostyumlarining narxlarini darajasini aniqlash uchun modeli, o'lchami, fasoni, bichimi, rangi va boshqa ko'rsatkichlarga qo'ra 8 ta namunani ajratildi. Belgilangan namuna bo'yicha bir-biriga mos keluvchi va turli firmalarda ishlab chiqarilgan kostyumlarining narxlarini ixtisoslashgan savdo shoxobchalarining "prays-list"laridan aniqlandi (1-jadval).

1-jadval. Erkaklar kostyumlarining chakana savdo shoxobchalaridagi narxi (ming so'm)

Magazinlar va kostyum brendlari	Modellar							
	1	2	3	4	5	6	7	8
1-m (Ideal)*	600	630	630	780	855	930	930	960
2-m (Sanan)*	490	510	510	555	555	630	630	669
3-m (Optional)*	465	480	525	510	525	525	540	540

4-m (Vakkoni)*	525	540	564	570	585	600	600	720
5-m (Demeretti)*	555	555	585	525	540	555	555	630
6-m (Sako)*	465	465	480	480	480	495	495	495
7-m (Fashion dres)*	495	495	540	555	570	600	630	630
8-m (class)	495	510	540	540	525	525	555	540
9-m(turli)	630	660	630	600	675	675	600	690
10-m (turli)	720	735	720	726	720	795	810	750
11-m (turli)	546	555	558	480	525	534	525	540
12-m (turli)	630	630	645	735	705	675	678	675
13-m (turli)	630	630	660	645	645	660	750	720
14-m (turli)	750	780	840	510	870	750	765	665
15-m (turli)	795	804	834	834	735	735	747	780

Manba: Toshkent shahrining Abu Saxiy va Bek baraka bozor kompleksidagi savdo shoxobchalari va boshqa shoxobchalaridagi kuzatuvlar asosida muallif ishlanmasi.

1-jadval ma'lumotlarini Minitab 15.1-statistik dastur paketining evklid masofasi usuli har bir modelni chakana savdodagi narxlarini bo'yicha 3 ta klasterga ajratadi. Klasterlarga ajratilganda, har bir model uchun narxning quyi, o'rta va yuqori darajalarini umumiy to'plamdan ajratishga ham xizmat qiladi. Bu tahlilni o'tkazishdan maqsad Namangan viloyatida ishlab chiqarilayotgan kostyumlar narxi darajasi va Toshkent shahri chakana savdosida shakllangan narx darajalarini aniqlash, ularga tashxis qo'yish va korxonalarining narxlashtirish borasidagi qarorlarining qay darajada mukammalligini aniqlashdan iborat. SHunga ko'ra, kostyumlar bozorida 2023 yilning yanvar oyida erkaklar kostyumlarining chakana narxini savdo shoxobchalarining prayslistlaridan aniqlab, 3 ta klasterga ajratilganda quyidagi natija olindi (2-jadval).

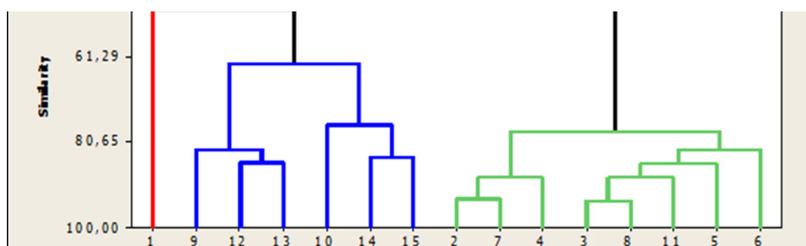
2-jadvaldagi ma'lumotlar kostyum modellariga belgilash mumkin bo'lgan yuqori, o'rta va past narxlarning quyi va yuqori chegaralarini belgilab berdi.

2-jadval.Toshkent shahri chakana savdo shoxobchalarida kostyumlarning modeli bo'yicha narxlarning markazlashuv chegarasi (ming so'm)

Kostyum modellari	Cluster1	Cluster2	Cluster3	Markazlashuv chegarasi
1-m	600	537	753	585
2-m	610	546	771	597
3-m	610	567	798	597
4-m	720	570	789	627
5-m	855	573	774	633
6-m	930	588	759	645
7-m	930	594	774	654
8-m	960	621	765	672

Manba: Minitab 15.1 statistik dastur paketining hisob natijalari.

2-jadvaldagi markazlashuv chegarasi 585-672 ming so'm oraliqdagi narxlarni eng maqsadga muvofiq narx ekanligini asoslaydi. 1-rasmda Toshkent shahridagi chakana savdo shoxobchalaridagi erkaklar kostyumlarining narxini quyidagi klasterlarga ajratildi.

1-rasm. Namangan viloyatida ishlab chiqarilgan erkaklar kostyumlarining chakana savdo shoxobchalaridagi narx darajalarini klasterlash

15 ta savdo shoxobchalarida shakllangan kostyumlarning chakana narxlari klasterlarga ajratilganda Namangan viloyatida ishlab chiqarilayotgan erkaklar kostyumlariga ixtisoslashgan savdo shoxobchalarining 3-klasterida birlashdi. Demak, Namangan viloyatida erkaklar kostyumlarini ishlab chiqaruvchilar orasida kuchli raqobat holati mavjud va ularning narx darajalari bir-biriga o'ta yaqin masofada. Faqat "Ideal" brendining ("Istiqlol tekstil dizayn" MCHJ) kostyumlari eng yuqori narxda, barcha savdo shoxobchalaridan ajralgan holda alohida hududni tashkil etdi. Qolgan chakana savdo shoxobchalari, ya'ni turli firmalarning kostyumlarini sotuvchi shoxobchalar esa alohida klasterni tashkil etdi (3-jadval).

3-jadval. Erkaklar kostyumlarining Toshkent shahri chakana savdo shoxobchalaridagi narx darajalari bo'yicha klasterlash natijalari

Klasterlarning tartib raqami	Klasterga tegishli bo'lgan savdo shoxobchalari	Klasterlar tarkibi
1. Yuqori narx	1 (jami 1 ta)	1-m (Ideal)
2. O'rta narx	9,12,13,10,14,15 (jami 6 ta)	9-m (turli), 12-m (turli), 13-m (turli), 10-m (turli), 14-m (turli), 15-m (turli)
3. Past narx	2,7,4,3,8,11,5,6 (jami 8 ta)	2-m (Sanan), 3-m (Optional), 4-m (Vakkoni), 5-m (Demeretti), 6-m (Sako), 8-m (class), 11-m (turli)

Manba: Muallif ishlanmasi.

Namangan viloyatidagi korxonalarining me'yoriy narx darajalari bir-biriga o'ta yaqin masofada va ular bitta klasterda birlashmoqda. 2-jadvalda korxonalar tomonidan ishlab chiqarilayotgan kostyumlar markazlashuv chegarasi doirasidagi narxni belgilash maqsadga muvofiq hisoblanadi. Biroq, raqobat muhiti nazarda tutilgan hollarda esa bunday guruhlash usullari asosida narxlashtirishga yetarlicha imkoniyatlar yaratmasligini nazarda tutish lozim. SHunga ko'ra, Namangan viloyatida faoliyat yuritayotgan korxonalarining raqobatchi bo'lgan boshqa korxonalar hamda aniqlangan narx darajalariga iste'molchilarning munosabatini o'rganish maqsadga muvofiq.

Tayyor kiyim ishlab chiqaruvchi korxonalar bozorda narx bo'yicha raqobat holatini o'rganish va uning natijalarini tahlil etishda statistik tahlil dastur paketlaridan va ularning imkoniyatlaridan samarali foydalanishi lozim. Ushbu dastur paketlari jumlasiga "Minitab", "Attastat", "SPSS statistical", "Excell" kabilar misol bo'ladi. Ularni qo'llash orqali tadqiqot modellarini tuzish va natijalarini tahlil etish yuqori aniqlik va samaraga erishishga yordam beradi.

Yuqorida taklif etilgan narxlashtirishning "Price sensitivity meter, PSM" modelini qo'llash amaliyotini yanada kengaytirish va bu borada doimiy iste'molchilarni baholab boruvchi tizimning joriy etilishi korxonalarda eng dolzarb bo'lgan narx bo'yicha raqobatchilar imkoniyatlarini va iste'molchilarning narxni qabul qilish darajasini aniq belgilash va unga asosan narxlashtirish strategiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Narxlashtirish va baho strategiyalari raqobatli bozorda eng muhim jarayon bo'lib, tekstil mahsulotlari bozoridagi sub'ektlar hali ko'plab imkoniyatlardan foydalana olmayaptilar. Eng avvalo, narxlashtirish va baho strtegiyalari mohiyatini tushunib yetish bilan birga, baholarda chegirmalar berish usullarini joriy etish ham zarur.

Chegirma - asosiy baholarni pasaytirishni bildiradi va xaridorlarga oldindan e'lon qilinmasdan, faqat ularni tovarni ko'proq xarid qilishga undash maqsadida sotish jarayonida, sharnomani imzolash vaqtida qo'llaniladi. Chegirma kelib chiqishi bo'yicha xufiyona va maqsadli bo'ladi[2]. Korxonalar o'z tovarining reklamasini tashkil etganda, o'zining vositachilariga yordam beradi, ularning mablag'ini tejaydi va chegirma berganday tuyuladi. Aslida reklama xarajatlarining tovar tannarxiga qo'shiladi. Yoki ulgurji xaridorlarga imtiyozli kredit berish orqali sotishda ham chegirma aniq ko'rinmaydi. Qolgan barcha holatlardagi chegirmalar maqsadli bo'ladi. Asosiy vazifa xaridorni tovarni ko'proq sotib olishga qiziqtirishdir.

Yuqoridagilarni inobatga olganda, korxonalar marketing faoliyati samaradorligini oshirish, raqobatbardoshligining ta'minlanishida taklif etilgan usullar va strategiyalar nafaqat yengil sanoat korxonalari, balki barcha iste'mol tovarlari bozorida faoliyat yurituvchi sub'ektlarning doimiy diqqat markazida bo'lishi lozim.

4-jadval. Narxlashtirish strategiyalari

№	Narxlashtirish strategiyalari darajalari	№	Strategiyalari
1.	Birinchi darajali strategiyalar	1.1	Hujumkor (qamrab olish)
		1.2	Qaymog'ini olish
		1.3	O'rtacha bozor narxi
2.	Nisbiy darajadagi strategiyalar		
2.1.	Raqobatchilar narxining hisobi orqali	2.1.1	Imtiyozli (chegirmali) narxlashtirish
		2.1.2	Raqobatchilarga ergashish
2.2.	Tovar va iste'molchilar differentsiatsiyasi hisobi orqali	2.2.1	Narxning tovar differentsiatsiyasiga bog'liqligi
		2.2.2	CHiziqli narxlar
		2.2.3	Narxlar diskriminatsiyasi
2.3.	Tovarning sifati hisobiga	2.3.1	Sun'iy pasaytirish
		2.3.2	Sun'iy ko'tarish
		2.3.3	Sifatga yuqori bog'langan narx
		2.3.4	Sifatga eng maqbul bog'langan narx
2.4.	O'z vaqtda o'zgartirish hisobiga	2.4.1	Barqaror baholar
		2.4.2	Qamrab olishni o'stirish
		2.4.3	Yuqori egiluvchan va tugallangan
2.5.	Iste'molchilar xulq-atvori hisobiga	2.4.1	Eng maqbul narx
		2.4.2	Nufuzli narx
		2.4.3	Haqqoniy narx
3.	Zamonaviy narxlashtirish strategiyalari	3.1.1	Tajovuzkor narxlashtirish
		3.1.2	Demping
		3.1.3	Eng so'nggi
		3.1.4	Narxlarning maxfiy kelishuviga asoslanish

Har qanday raqobatli bozorda va bozor differentsiyalashgan jarayonda narx bo'yicha ma'lumotlar yig'ish korxonaning asosiy maqsadi hisoblanadi.

4-jadval orqali yengil sanoat korxonalarining narxlashtirish strategiyalarini taklif etiladi.

Bozor sharoitida har bir tovarning narxi tebranuvchanlikka o'ta sezgirliги bilan ajralib turadi. Narxlarning tebranishiga hududlar va korxonalaridagi juda oz bo'lgan texnologik, innovatsion omillar, talabdagi o'zgarish va boshqalar ta'sir ko'rsatadi. SHunga ko'ra, narxlarning bozorni tartibga solish vazifasi kelib chiqadi. Bozorni tartibga solish yoki muvofiqlashtirish holatida narxlarni belgilab borish o'ta muhim ahamiyat kasb etadi.

Bozor sharoitida har bir tovarning narxi tebranuvchanlikka o'ta sezgirliги bilan ajralib turadi. Narxlarning tebranishiga hududlar va korxonalaridagi juda oz bo'lgan texnologik, innovatsion omillar, talabdagi o'zgarish va boshqalar ta'sir ko'rsatadi. SHunga ko'ra, narxlarning bozorni tartibga solish vazifasi kelib chiqadi. Bozorni tartibga solish yoki muvofiqlashtirish holatida narxlarni belgilab borish o'ta muhim ahamiyat kasb etadi.

Narxlashtirish strategiyalarini L.A.Danchenko "boshlang'ich" va "nisbiy" darajalarga¹ ajratadi. Strategiyalarni ishlab chiqishning boshlang'ich darajasida "qamrab olish", "qaymog'ini olish", "o'rtacha bozor qiymati" strategiyalari, nisbiy darajalarida esa "raqobat", "tovar va iste'molchi differentsiatsiyasi", "baho va sifat", "vaqt", "iste'mol xususiyatlari" hisobiga narxlashtirish strategiyalari alohida ajratilgan. Yengil sanoat korxonalarining narxlashtirish strategiyalarini tadqiq etishda barcha darajadagi hisob omillarini inobatga olgan holda, amalga oshirish maqsadga muvofiq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yengil sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish masalalari yoritilib, nazariy va amaliy muammolar bo'lgan "ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish", "eksport salohiyatining barqaror o'sib borishi", "raqobatdosh sanoat mahsuloti ishlab chiqarishni ko'paytirish" va "sotish bozorlarini kengaytirish" kabi mamlakat sanoat salohiyatini oshirishning asosiy maqsadlariga erishishning quyidagi ilmiy-uslubiy asoslari yoritildi.

1 Данченко Л.А. Маркетинговое ценообразование: политика, методы, практика. – М.: Эксмо, 2006. – 90 с.

O'zbekistonda yengil sanoatning rivojlanish strategiyasi sifatida "Tekstil klaster"ni shakllantirishning ilmiy asoslangan kontseptsiyasi taklif etildi va bu jarayonni amalga oshirishning uslubiyoti ilmiy yangilik sifatida kiritildi.

Tadqiqot natijalari O'zbekiston yengil sanoatining rivojlanish strategiyalarini belgilab beruvchi omillarni aniqlash, qo'yilgan muammolar va ularning yechimi borasidagi takliflar esa yengil sanoat korxonalarini marketing faoliyati samaradorligini oshirish, ichki va xalqaro bozorlarda raqobatbardoshligini ta'minlashning eng muhim bo'lgan strategiyalarini belgilab olish imkoniyatini berdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Market Analysis and Research, International Trade Centre (ITC). List of exporters for the selected product Product: 59, 60, 61, 62, 63. 2023. <http://www.trademap.org/>
2. A.Soliev. – Marketing. Toshkent., "Iqtisod-moliya". – 2010. 277 b.
3. Адашев А. Ў. Корхоналарда инновацион ривожланишининг таркибий асослари //Научное знание современности. – 2017. – №. 4. – С. 8-12.
4. Адашев А. У., Аскаралиев А. Современные подходы к показателям и ценностям экономического развития // Теория и практика современной науки. – 2017. – №. 2. – С. 28-30.
5. Becattini G. From Marshalls to the Italian "Industrial Districts"/ www.copetivness.org. 2015
6. Кластерные политики и кластерные инициативы: теория, методология, практика. (Коллективная монография). Минобразования и науки РФ, Минэкономразвития РФ, Правительства Пензенской области. –Пенза, – 2013.;
7. Маршалл А. Принципы экономической науки, т. I – III. Пер. с англ. — М.: Издательская группа "Прогресс", 1993.
8. Международные стандарты. Руководство Осло. Рекомендации по анализу и сбору данных по инновациям [Текст]. – М.: ЦИСН, 2016. – 192 с.
9. Перру Ф. Экономическое пространство: теория и приложения // Пространственная экономика. № 2. 2007
10. Портер М. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов. Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
